

Mülkiyet Problemi, Dışsallıklar ve Coasean Çözüm¹

Öğr. Gör. Dr. Meryem FİLİZ BAŞTÜRK

Uludağ Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, BURSA

ÖZET

İktisadi literatürde dışsallıklar kavramının analizi uzun süre Pigou'nun çalışması üzerine temellenmiştir. Pigou'ya göre özel ve sosyal üretim farklılaştığında hükümet bu duruma vergi koyarak, endüstrileri destekleyerek ya da düzenleme yaparak müdahale etmelidir. Pigou'dan sonraki analizler de bu görüşü büyük oranda paylaşmışlardır. Dışsallık kavramına farklı bir bakış açısı getiren Coase, özel maliyet ve sosyal maliyet sorununu geleneksel çözümünden farklı bir biçimde ele alarak yeniden iktisatçıların inceleme alanına sokmuştur. Coase'a göre yaratılan negatif dışsallıktan tek bir taraf sorumlu değildir; her iki tarafın da sorumluluğu söz konusudur. Bu durumda dışsallıklar karşılıklı ilişki içerisinde ele alınmalıdır. Coase'un çalışmasından önce dışsallıkların piyasa yoluyla çözülebileceği, geleneksel yaklaşımdan dolayı uzun süre ihmal edilmiştir. Ancak Coase dışsallıklar sonucu ortaya çıkan bazı problemlerin piyasa yoluyla da etkin şekilde çözülebileceğini vurgulamıştır. Ayrıca Coase'un çalışmasıyla, pozitif işlem maliyetlerinin olduğu gerçek dünyada; yasa tarafından mülkiyet haklarının belirlenmesinin taşıdığı öneme de değinilmiştir. Coase'un dışsallıklar sorununa getirdiği farklı yorum ile birlikte, neo-klasik iktisat yeni bir açılım sağlamış ve piyasanın sorunu kendiliğinden çözümü tekrar önem kazanmaya başlamıştır. Bu çalışmada dışsallık kavramını geleneksel yaklaşımdan farklı olarak ele alan Coase'un yorumlayışı irdelenecek ve bu bağlamda Coase Teorisi tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Coase Teorisi, dışsallıklar, mülkiyet hakları

JEL Sınıflaması: D 62, D 23

Coasen Solution to Property Problem and Externalities

ABSTRACT

In the literature, analysis of externalities have been grounded for a long time on Pigou's works. According to him, the state government should intervene in situations by levying taxes, supporting industries or by making arrangements when private and social production differ. Analysis after Pigou largely share this view. Coase brings a different perspective on the concept of externality. He put private cost and social cost of the solution differently from the traditional manner in to the investigation area of the economists. According to Coase both sides are responsible for the creation of negative externalities. In this case, externalities should be addressed in a relationship of reciprocity. Before Coase's work, the idea that externalities could be solved through the market has been neglected for a long time due to the belief in the traditional approach. However Coase's study highlighted that problems of externalities can also be solved effectively by market. Also, Coase's work discussed the importance of the determination of property rights by law, where positive transaction costs in the real world occur. Concerning the problem of externalities, Coase's different interpretations, neo-classical economics provided a new opening and solution for the problem by the market itself has started to gain weight again. In this study Coase's interpretation which is dealing with the concept of externality with a different approach from the traditional one and Coase theory are examined and discussed in this context.

Key Words: Coase Theory, externalities, property rights

JEL Classification: D 62, D 23

¹ Bu makale 10.Ulusal Sosyal Bilimler Kongresinde sunulan çalışmanın genişletilmiş halidir.

I. GİRİŞ

Neo-klasik iktisatta dışsallıklar konusu uzun süre, Pigou'nun analizinin tekelinde anlaşılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla dışsallıklar konusunda egemen paradigma olarak Pigou'nun yorumu genel kabul görmüştür. Bu geleneksel analize bilinen en önemli karşı duruş Coase'un çalışmalarında göze çarpmaktadır. Coase'un çalışması, klasik dışsallıklar yorumunun zarar eksenli anlaşılmasından farklı olarak, dışsallığın iki tarafın faaliyetlerinden neo-klasik iktisadın varsayımları çerçevesinde kalarak, aynı zamanda "karşılıklılığı" iktisadi literatüre dahil etmiştir. Bu yeni bakış açısı, karşılıklılık ilişkisine değer vererek aynı zamanda dışsallığa konu olan durumun piyasa tarafından da aşılabileceğini ortaya koymaya çalışmıştır. Neo-klasik iktisadın temel eksikliklerinden birisi, piyasa aktörlerinin dışsallığı içselleştiremediği olduğu geleneksel olarak savunulan bir görüş olmuştur. Böyle bir durumda yapılması gerekenin piyasa dışı bir varlık olarak tanımlanan devletin, ilişkiye müdahalesi olduğu düşünülmüştür. Coase, bu ön kabulü yadsıyarak, dışsallığın piyasa süreçleri içinde değerlendirilebilecek bir durum olduğunu iddia eder. Böylece neo-klasik iktisatta geleneksel görüşten farklı olarak, piyasanın sorunu kendiliğinden çözümü tekrar önem kazanmaya başlamıştır. Ancak bu durum, dışsallıkların tamamen piyasa yoluyla çözülebileceği anlamına gelmez, önemli olan devlet düzenlemesiyle, tarafların müzakere yoluyla ortaya koyabilecekleri çözümler arasında etkin olanının devreye sokulmasıdır. Bu bakımdan etkinliği karşılaştırmalı olarak ortaya koyabilecek en önemli etken, dışsallığa konu olan mülkiyetin kullanım haklarının açık bir biçimde tespiti olmaktadır. Böylelikle, işlem maliyetlerinin pozitif olduğu bir dünyada dışsallık probleminin çözümünde mülkiyet hakları konusu anahtar bir role sahip olmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle Coase'un, Pigou'nun geleneksel yorumuna karşı çıktığı noktalar ele alınacak, ardından Coase'un ortaya koyduğu dışsallık yorumu ve iktisadi açılımı incelenecektir. Coase'un dışsallıklar yorumu, aynı zamanda çok sayıda araştırma tarafından eleştirilen yönleri de sahiptir. Son bölümde de, Coase'un çözümlenmesine yöneltelen eleştiriler üzerinde durulacaktır.

II. PİGOUCU DIŞSALLIKLAR YORUMU VE ELEŞTİRİSİ

İktisadi literatürde dışsallık terimi; bir iktisadi aktör tarafından alınan bir kararın diğer bir iktisadi aktör üzerinde olumlu veya olumsuz etki yapması olarak tanımlanabilir (Zerbe, 1980: 90). Dışsallıkların olumlu etki yapmasından ziyade, dışsallıkların yarattığı olumsuz etkiler iktisatçıların daha fazla dikkatini çekmiştir. Dışsallıkların varlığı aynı zamanda, neo-klasik iktisadın temelini oluşturan piyasa mekanizmasının işleyişinin eleştirilmesinde önemli bir yer tutar (Buchanan ve Stubblebine, 1962: 371). Dışsallık kavramının bu şekilde tanımlanması, uzun bir süre dışsallık probleminde Pigou'cu çözümün hakim olmasına sebep olmuştur.

Geleneksel iktisadi yaklaşımda dışsallıklar probleminin çözümünde uzun süre egemen olan Pigou'nun çalışması özel ve sosyal üretimdeki farklılaşmayı incelemektedir. Firmaların bireysel olarak katlandığı maliyet özel maliyet olarak nitelenirken, herkesi ilgilendiren toplam maliyetler sosyal maliyet olarak ifadesini bulur (Stigler, 1987: 117). Pigou'ya göre dışsallıklar özel maliyet ile sosyal

maliyet arasındaki ayrıma dayanır (Dahlam, 1979: 141). Böylece özel maliyet ile sosyal maliyet farklılaştığında, aradaki fark zarar veren tarafından karşılandığı takdirde etkinlik sağlanır.

Geleneksel Pigou'cu analizde dışsallıklar sorunu, " taraflar birbirlerinden bağımsız kabul edildikleri için" karşılıklı anlaşmaya yoluyla çözülememektedir (Daly ve Giertz, 1975: 997). Bunun için devreye bir üst kurul olarak hükümet girmektedir. Bu durumda özel ve sosyal üretim farklılaştığında hükümet bu duruma vergi koymak, bu endüstrileri desteklemek ya da düzenleme yapmak yoluyla müdahale etmelidir. Bu görüş uzun süre modern ekonomik analizde dışsallık probleminin çözümünün temelini oluşturmuştur (Medema, 1994: 65).

Dışsallık kavramını Pigou'dan sonra Coase "Sosyal Maliyet Sorunu" isimli çalışmasında ele almıştır. Ancak Coase, dışsallık kavramını Pigou'dan farklı yorumlamıştır. Pigou'ya göre dışsallıklar piyasa başarısızlığı sonucunda ortaya çıkmaktadır. Coase'a göre ise dışsallıklar sonucu ortaya çıkan problemler piyasa yoluyla çözülebilir ve öncelikle piyasa etkinliği gözetilmelidir (Aslanbeigui ve Medema, 1998: 601). Coase dışsallıklar analizinde² Pigou'un yorumunun üç açıdan yanlış olduğunu göstermeye çalışmıştır İlk olarak, Coase'a göre dışsallıkların varlığı etkisiz sonuçlara yol açmayabilir. İkinci olarak, Pigovian çözüm her zaman etkin sonucu sağlamaz. Üçüncüsü, işlem maliyetleridir (Friedman, 2000: 37-40).

Dışsallıklar her iki tarafça yaratılmaktadır. Ancak Coase göre, Pigou'cu çözüm dışsallık probleminin karşılıklılık niteliğini göz ardı etmektedir. Pigou'cu analiz bir tarafı zarar veren diğer tarafı da mağdur olarak görmektedir. Böyle bir durumda zarar veren taraf verdiği zararı telafi etmelidir. Bu durumda mağdur olan taraf zararı daha düşük maliyetle telafi etme şansına sahip olsa bile herhangi bir müdahale de bulunmaz (Medema, 1994: 79). Sonuçta dışsallıklar probleminin çözümü etkisizlikle sonuçlanır. Daha etkin olan çözüm yolu Pigou'cu dışsallıklar kavramında dışlanmıştır. Halbuki, bir iktisadi faaliyette öncelikle gözetilmesi gereken husus, etkinliğin nasıl sağlanacağıdır. Coase, dışsallık probleminin piyasa aktörleri arasında sıradan ekonomik faaliyetlerin yürütümüne yönelik bir ilişki olabileceğini dolayısıyla, müzakere yoluyla çözülebileceğini iddia eder.

Hükümet düzenlemelerinin önemli bir avantajı düzenleyicilerin etkin sonuç için hangi yöntemin daha düşük maliyetle sonuçlanacağını hesaplamak zorunda kalmamalarıdır. Ancak Coase için dışsallıklar ile ilgili sorun tam olarak bu noktadadır. Ekonomik bir faaliyette ilke olarak dikkat edilmesi gereken asıl nokta etkinliktir. Bu nedenle dışsallıklar konusunda düzenleyiciler ancak zararın maliyetini tam olarak hesapladıklarında etkin sonuca ulaşabilirler. Coase'a göre

---

² "Coase'un dışsallıklar analizinde, bir iktisadi aktörün verdiği zarar, toplumun tümünden ziyade belirli iktisadi aktörleri etkiler. Pigou refah analizinde; etkinliği sağlama kavramına etik açıdan yaklaşarak, düşük gelir sınıflarını koruma ve durumlarını iyileştirme üzerine odaklanmıştır. Ancak Coase'un çıktığı maksimum yapma kriteri etkinliğe dayanmaktadır. Coase Pigou'un yaklaşımını etkinlik açısından değerlendirmiştir. Ancak Pigou'un analizi sadece etkinlik ile sınırlı değildir" (Aslanbeigui ve Medemma, 1998: 611-613).

dışsallıkların yarattığı zararı gidermek için hükümet tarafından uygulanan doğrudan düzenlemeler her zaman etkin sonucu sağlamaz. Çünkü düzenleyiciler maliyeti tam olarak hesaplayamayabilirler. Böyle bir durumda sorun etkisiz bir yolla çözülmüş olur. Zira sorunu daha düşük maliyetle çözecek diğer seçenekler dışlanmıştır (Friedman, 2000: 38).

Coase'a göre ikinci olarak, işlem maliyetlerinin olmadığı bir durumda devlet düzenlemesine gerek yoktur. Burada hakların tam olarak belirlenmemiş olması problemin özünü oluşturur. Böylece Coase göre haklar açık bir şekilde tanımlandığı durumda düzenleyicilerin müdahalesi olmadan piyasa sorunu kendiliğinden çözer (Aslanbeigui ve Medemma, 1998: 603). Coase'a göre üçüncü problem işlem maliyetleridir. Dışsallıkların söz konusu olduğu, ancak işlem maliyetlerinin olmadığı durumda dışsallıklara konu olabilecek türden bir sorun oluşmaz. Çünkü taraflar arasındaki anlaşma, bir problem alanı tanımlanmadan etkin sonucu ortaya çıkarır. Ancak gerçek dünyada oluşan dışsallık problemlerinde; problemin nereden kaynaklandığına bakmaktan ziyade, tarafların karşılıklı anlaşma yapmasını engelleyecek işlem maliyetlerinin ne olduğu çok büyük önem taşır (Friedman, 2000: 40). Coase'un da "Sosyal Maliyet Sorunu" çalışmasında asıl odaklanılan sıfır işlem maliyetlerinin olduğu hayali bir dünya yerine, pozitif işlem maliyetlerinin olduğu gerçek bir dünyanın incelenmesidir.

III. COASE'UN DIŞSALLIKLAR YORUMU VE MÜLKİYET PROBLEMİ

Coase'un "Sosyal Maliyet Sorunu" isimli çalışmasından³ önce dışsallıkların piyasa yoluyla çözülebileceğine dair inanç geleneksel dışsallık yaklaşımından dolayı ihmal edilmiştir (Parisi, 1999: 12-13). Coase'un çalışması özel maliyet ve sosyal maliyet arasındaki farklılaşmayı yeniden iktisatçıların inceleme alanına sokmuştur. Geleneksel yaklaşımdaki çözüm özel maliyet ve sosyal maliyet arasındaki farkın devlet otoritesi tarafından düzenlenmesi ve ikisinin dengeye getirilmesi kapsamaktadır. Coase ile birlikte bu durumun, belirli varsayımlar altında piyasa tarafından çözülebileceği vurgulanmıştır.

Coase'un "Sosyal Maliyet Sorunu" çalışmasında değindiği noktalar şunlardır (Medema, 1994: 81 – 82)

- a) *Zararlı etkiler karşılıklılık niteliğine sahip olduğu için yalnızca bir taraf zararın sorumlusu olarak belirlenemez.*
- b) *Zararlı etkilerin yol açtığı sorunları çözerken amaç üretim değerini maksimize etmek olmalıdır.*
- c) *İşlem maliyetleri olmadığında, taraflar arasında gerçekleşen işlemler başlangıçtaki yükümlülük dağılımını dikkate almaksızın üretim değerini maksimize edecek şekilde sonuçlanır.* Bu Coase Teorisi⁴ olarak ifade edilmektedir.

³ Coase dışsallıkların yol açtığı sosyal maliyet ile ilgili fikirlerini ilk olarak "The Federal Communications Commission" adlı makalede dile getirmiştir (Coase, 1988: 157; Parisi, 1999: 10).

⁴ "Coase Teorisi" ifadesi ilk olarak George Stigler tarafından kullanılmıştır (Coase, 1988: 157; Parisi, 1999:13; Medema, 1994: 63).

- d) İşlem maliyetleri taraflar arasında gerçekleşecek olan pazarlığı engelleyecek kadar yüksek olabilir. Bu durumda çeşitli çözüm önerileri arasında üretim değerini maksimize edecek olan seçilmelidir.**

Coase'un çalışmasında değindiği ana noktalar daha ayrıntılı incelendiğinde, dışsallıklar analizinde karşılıklılık niteliğinin taşıdığı önem belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır. Coase göre yaratılan negatif dışsallıktan tek bir taraf sorumlu değildir. Yaratılan dışsallıktan her iki taraf da sorumludur ve burada karşılıklılık ilkesi söz konusudur.

“Geleneksel yaklaşımda sorun genelde A'nın B'ye zarar verdiği ve alınması gereken karar A'nın nasıl kısıtlanması gerektiğidir. Fakat burada gözden kaçırılan nokta anlaşmazlığın asıl niteliğinin karşılıklılık problemi olduğudur. B'ye zarar vermektan kaçınmak A'ya zarar verebilir. Burada çözülmesi gereken asıl problem: A'nın mı B'ye zarar vermesine izin verilmeli yoksa B'nin mi A'ya zarar vermesine izin verilmelidir. Buradaki sorun daha fazla zarardan kaçınmaktır” (Coase, 1960: 2).

Coase'un çalışmasında öngördüğü varsayımlar (Cole ve Grossman, 2005: 74 - 75);

- a) mülkiyet haklarının belirgin olarak ayrıştırılması,**
b) fiyatlama sisteminin maliyetsiz çalışması,
c) bilgilenmenin tam olması
d) işlem maliyetlerinin önemsenmeyecek kadar az olmasıdır.

Bu varsayımlar neo-klasik iktisadın da temel varsayımlardır ve Pigou'nun teorik çerçevesinde de geçerlidir. Pigou da dışsallıklar analizinde temel unsur olarak rekabetçi piyasaları veri kabul etmiştir. Bu noktada Coase'a göre eğer neo-klasik modeldeki rekabet geçerliyse Pigou'nun dışsallıklar çözümü yanlış değil; ancak “teferruatlı” ve “gereksiz”dir. Zira bu varsayımların geçerliliği halinde herhangi bir devlet müdahalesine gerek kalmadan bütün dışsallık problemleri piyasa tarafından etkin bir şekilde çözülür (Cole ve Grossman, 2005: 74 - 75).

Coase çalışmasında sorunun karşılıklılık niteliğini ortaya koyduktan sonra, işlem maliyetlerinin olmadığı durumda, zarar için yükümlü olunan durum ile zarar için yükümlü olmayan durumdaki kaynak tahsislerinin aynı olacağını vurgular (Coase, 1960: 6). Bu durum Polinsky (1989: 11-14) tarafından şu örnekle açıklanmıştır⁵. Bir fabrikanın çıkardığı dumanın çevresindeki beş çamaşırhane işletmecisine zarar verdiği ve herhangi bir müdahale olmadığında işletmecilerin toplam 375TL maliyete katlandığı bir durumu inceleyelim. Burada fabrikanın neden olduğu dumanın iki farklı yoldan çözümü mümkündür;

⁵ Bu durumun çok sayıda çalışma tarafından kullanılan klasik örneği Coase'a aittir. Coase bu durumu sığır yetiştiricisi ile komşu mülkte ikamet eden çiftçi arasındaki ilişki üzerinden açıklamıştır.

- (1) Fabrika tarafından maliyeti 150TL olan duman önleyici kurulabilir veya**
(2) Her çamaşırhane işletmecisi kişi başına maliyeti 50TL olan elektrikli kurutma makinesi alır.

Bu seçenekler içerisinde etkili çözüm fabrikanın duman önleyici kurmasıdır. Çünkü hem toplam maliyet 375TL'den 150TL'ye iner, hem bu çözüm her işletmecinin ayrı kurutma makinesi alması durumundan daha ekonomiktir.

Burada Coase tarafından geliştirilen soru, “etkin çözümün çamaşırhane işletmecilerine temiz hava soluma hakkının verilmesiyle mi”; yoksa “fabrikaya kirletme hakkının verilmesiyle mi” sağlanacağıdır (Polinsky, 1989: 11). İşlem maliyetleri tarafların anlaşması yapmasını engellemeyecek kadar düşük olduğu zaman yükümlüğün hangi tarafa verildiğinden ziyade, mülkiyetin kime ait olduğunun belirlenmesi önemlidir. Zira mülkiyet hakkının kime ait olduğu belirleninceye kadar her iki taraf da pazarlığa yanaşmak istemeyecektir. Mülkiyetin sahipliği belli olmadığı için taraflar sahip olmadıkları bir şey için ödeme yapmak istemezler (Oğuz, 2003: 53-54). Böyle bir durumda yasal sistem tarafından belirlenen mülkiyet hakları ile sorun ortadan kalkar (Coase, 1959: 14). Ancak mülkiyet hakkının taraflardan birine tahsis edilmesi durumunda, taraflar çözüm için anlaşma yolunu seçebileceklerdir. Coase tarafından da belirtildiği üzere;

“zarar veren işletmenin verdiği zarardan yükümlü olup olmadığının bilinmesi gerekir. Çünkü bu hakların ilk tayini yapılmadan herhangi bir piyasa işleminin gerçekleşmesi beklenemez. Ancak üretim değerini maksimize eden nihai sonuç, fiyatlama sistemi maliyetsiz çalıştığı sürece yasal pozisyondan bağımsız olduğu akılda tutulmalıdır” (Coase, 1960:8).

İşletmecilerin temiz hava soluma hakkına sahip olduğu durumda, fabrika üç seçenek ile karşı karşıyadır:

- (1) Etrafı kirletir ve bunun karşılığında verdiği zarar için toplam 375TL öder,**
(2) Maliyeti 150TL olan duman önleyici kurar,
(3) Beş çamaşırhane işletmecisinin her birine toplam maliyeti 250TL olan kurutma makinesi alır.

Bu üç seçenek arasında en etkin çözüm fabrikanın duman önleyici kurmasıdır. Fabrikanın kirletme hakkına sahip olduğu durumda, çamaşırhane işletmecileri üç seçenek ile karşı karşıyadır:

- (1) 375TL olan toplam zarara katlanmak,**
(2) Maliyeti 250TL olan beş kurutma makinesi almak,
(3) Fabrikaya maliyeti 150TL olan duman önleyici almak.

Çamaşırhane işletmecileri de en etkin seçenek olarak; fabrikaya duman önleyiciyi almayı yeğleyeceklerdir. Böylece etkin çözüm yasal hakkın kime verildiğinden bağımsız olarak gerçekleşecektir (Polinsky, 1989: 12). Yani, mülkiyetin kime ait olduğu işlemler maliyetsiz olduğu sürece önemli değildir. Her

iki durumda da aynı sonuca ulaşılır (Calabresi ve Melamed, 1972: 1094). Yalnız bu örnek, işlem maliyetlerinin sıfır olduğu bir durum için geçerlidir.

Coase'un analizi işlem maliyetlerinin olmadığı durumda, hükümet müdahalelerinin her zaman etkin çözüm olmadığını ve piyasa işlerliğinin geçerliliğini göstermesi açısından önemlidir. Coase'un analizinde bu varsayım işlem maliyetlerinin olduğu durumların daha iyi anlaşılması için geliştirilmiştir. Ancak, Coase'un analizinde gerçek dünyanın daha iyi anlaşılması için geliştirilmiş olan bu basitleştirici varsayım çoğu yazar tarafından daha sonraları Coase'un çalışmasının ana noktası olarak kabul edilmiştir (Parisi, 1999: 25). Ayrıca Coase'un dışsallıklar analizinde sonraları "Coase Teorisi" olarak adlandırılan bu yorum, çalışmanın ancak belirli bir parçasını oluşturur ve Coase'un anlatmak istediği düşüncelerin sınırlı bir parçasını kapsar (Medema, 1994: 63). İşlem maliyetlerinin sıfır olması varsayımı gerçek ekonomik hayatta çok fazla geçerli olan bir varsayım değildir. Gerçek dünyada işlem yapmak maliyetlidir, pozitif işlem maliyetlerinin sonuçları da Polinsky (1989:11-14) tarafından verilen örnek yardımıyla gösterilebilir.

Çamaşırhane işletmecilerinin çözüm için bir araya gelme maliyetlerinin, yani işlem maliyetlerinin kişi başı 60TL olduğunu varsayıldığında, işletmeciler temiz hava soluma hakkına sahip olduklarında;

- (1) **Fabrika toplam zararı ödeme**
- (2) **Duman önleyici kurma**
- (3) **Beş kurutma makinesi alma**

Seçenekleri ile karşı karşıyadır. Fabrika bunlar arasında maliyeti en düşük ve en etkin çözüm olan duman önleyiciyi kurma seçeneğini yeğler. Fabrikanın kirletme hakkına sahip olduğu durumda;

- (1) **Her işletme sahibi kişi başı 75TL olan zarar katlanma,**
- (2) **Maliyeti 50TL olan kurutma makinesi alma**
- (3) **Her biri için 60TL'ye mal olan maliyete katlanıp bir araya gelerek 150TL olan duman önleme makinesini alma seçenekleriyle karşı karşıyadırlar.**

Bu durumda her işletmeci kendisi için daha düşük maliyet teşkil eden, ancak etkin çözüm olmayan kurutma makinesini almayı seçecektir. Bu örnekte de açıklanmaya çalışıldığı üzere işlem maliyetlerinin olduğu bir durumda, işletmecilerin temiz hava soluma hakkı etkin bir şekilde çözüme kavuşurken; fabrikanın kirletme hakkına sahip olması durumda çözüm etkin olmamaktadır. Çünkü ilk durumda fabrika sahibinin karşı karşıya olduğu seçenekler işlem maliyetlerine katlanmasını gerektirmemektedir. Tarafların birbiriyle görüşmesinin zaman ve maliyet aldığı durumda ortaya çıkan işlem maliyetleri ikinci durumda söz konusu olduğundan; ilk durumda etkin çözüme ulaşılırken ikinci durumda işlem maliyetlerinden dolayı etkin çözüme ulaşılammamaktadır (Polinsky, 1989: 13). Buradan da anlaşılacağı üzere,

“işlem maliyetleri sıfır olduğunda kaynakların dağılımı yasal pozisyondan bağımsız iken, işlem maliyetlerinin pozitif olduğu durumda kaynakların nasıl kullanılacağı konusunda yasa kilit bir rol oynar” (Coase, 1988: 178).

Coase’un analizinin odaklanmak istediği asıl nokta bu sonuçtur. İşlem maliyetlerinin var olduğu bir dünyada belirli negatif dışsallıklar sorunlarının çözümüne mülkiyet haklarının tahsis edilmesiyle, Pigou’un önerdiği vergi yada regülasyon uygulamasından daha etkin bir sonuca ulaşılabilir. Önemli olan bunlar arasında karşılaştırma yaparak etkin olan sonucun seçilmesidir.

Çeşitli sosyal düzenlemeler arasında etkinliği sağlayacak en uygun çözümün seçilmesi gerektiğini söyleyen Coase’un analizinin en önemli katkısı zararlı etkilerin yol açtığı problemleri çözmeye karşılaştırmalı kurumlar yaklaşımını önermesidir (Medema, 1994: 94; Aslanbeigui ve Medema, 1998: 605; Samuels ve Medema, 1998: 162). Dışsallık probleminin çözümünde farklı çözüm yollarının bulunması Coase’a göre bu alternatifler arasında karşılaştırma yapmayı olanaklı kılmaktadır. Ekonomi politikasındaki ana problem çeşitli sosyal kurumların reel hayatta nasıl çalıştığına odaklanmalıdır. Bunun sonucunda kurumların çalışma performanslarının değerlendirilmesi yapılabilir (Aslanbeigui ve Medema, 1998: 605).

Coase özellikle çok fazla insanı ilgilendiren anlaşma yapmanın zor olduğu durumlarda, hükümet düzenlemelerinin ekonomik etkinliği sağladığını kabul etmektedir. Böyle durumlarda hükümet düzenlemelerinin kazançları ile maliyetlerinin karşılaştırılması gerekir. Ancak kazançlar maliyetlerden yüksek olduğu zaman hükümet düzenlemeleri yararlı olabilir. (Medema, 1994: 77). Zira Coase teorisi işlem maliyetleri pozitif olduğunda, hükümet düzenlemelerinin tarafların kendi aralarında görüşerek piyasa mekanizmasının sağladığı çözümden daha iyi sonuçlar doğuramayacağını söylememektedir (Coase, 1992: 717).

Coase’a göre önemli olan alternatif kurumların çalışma performanslarını mukayese ederek, içlerinden etkin olanın tercih edilmesidir. Coase’un analizi dört önemli parçayı kapsar. İlk olarak kısmi yerine bütünsel bir yaklaşım sergilediği görülür. Örneğin Coase dışsallıklar probleminde zararın karşılıklı niteliğine vurgu yaparak her iki tarafın da zarara sebep olabileceğini vurgular. İkinci olarak iktisatçıların “blackboard economics” (kara tahta iktisadı) yaklaşımını terk edip gerçek dünyaya odaklanmaları gerektiği üzerine vurgu yapar. Üçüncü olarak, Coase “karşılaştırmalı kurumlar analizini” önermiştir. Bu analize göre dışsallık probleminin çözümünde farklı alternatiflerin birbiriyle karşılaştırılması gerekir. Coase’a göre neo-klasik yaklaşımın önemli bir eksikliği piyasa başarısızlıklarının çözümü olarak, vergi, sübvansiyon ve düzenlemeleri öngörmesi ve diğer alternatifleri dışlamasıdır. Son olarak da Coase fayda-maliyet analizine vurgu yapar. Coase’a göre alternatif çözümler arasında en az maliyetli çözümün seçilmesi gerekir (Samuels ve Medema, 1998: 163-166).

IV. COASE TEORİSİNİN ELEŞTİRİSİ

Coase'un çalışmasının ardından, yaptığı analiz niteliğine ve sonuçlarına yönelik çeşitli eleştiriler yapılmıştır. Ancak eleştirilerin büyük bir kısmı çalışmanın tamamından ziyade, çalışmanın belirli bir kısmını oluşturan Coase teorisi üzerine odaklanmıştır. Bu bağlamda Coase teorisine en yaygın olarak yöneltilen eleştiriler, işlem maliyetlerini kapsamlı şekilde açıklayacak bir tanımın olmaması ve haklardaki dağılımın servet değişikliği üzerindeki etkilerini göz ardı etmesi üzerine odaklanmaktadır (Alen, 1998: 109- 111).

Teoriye yöneltilen eleştirileri beş gruba ayırarak incelemek mümkündür. İlk olarak Pigou'ya alternatif olarak ortaya konulan Coase teorisi'nin, müdahale yoluyla çözümdeki hataları paylaştığı ve bu bakımdan teorinin piyasanın tüm dışsallık problemlerini çözeceğini ileri sürdüğü için fazla ideolojik olduğu belirtilmiştir. Nitekim Wellisz (1964: 354) tarafından, dışsallıkların sadece istisnai durumlarda tarafların karşılıklı anlaşma yoluyla çözüleceği belirtilmiştir. Ancak teorinin tüm problemlerin piyasa yoluyla etkin şekilde çözüleceğine dair bir iddiası yoktur. Önemli olan piyasa çözümü ile hükümet düzenlemelerini karşılaştırmak ve aralarından etkin olanı seçmektir. İkinci olarak, müzakere yoluna yönelik şüpheleri yansıttığı ve Coase teorisi'nin söz konusu açılımının gerçek dünyada ampirik olaylarla kanıtlanmadığı ileri sürülmüştür. Üçüncü olarak, işlem maliyetlerinin olmadığı durumda yasal yükümlülüğün kime verildiğinin, servet ve etkinliğinin belirlenmesi açısından önemli olduğu belirtilmiştir (Cole ve Grossman, 2005: 79). Ancak Coase'a göre, taraflar arasında mülkiyet hakları etkinliği sağlamayacak şekilde dağıtıldıysa, taraflar aralarında anlaşarak etkinliği sağlayacak şekilde hakların yeniden dağılımını sağlayacaklardır. Zira etkinliğin sağlanması ilk kaynak dağılımından bağımsızdır (Parisi, 1999: 15).

Dördüncü olarak, Coase teorisi'nin uzun dönem etkilerini dikkate almadığı ifade edilmiştir. Coase teorisi'nin statik analiz altında geçerli olduğu, dinamik analiz göz önüne alındığında uzun dönem etkileri göstermede yetersiz kaldığı vurgulanmıştır (Parisi, 1999: 14-16). Bu doğrultuda Coase teorisi'nin işlem maliyetleri sıfır olsa bile, yükümlülük kurallarının uzun dönemde servet dağılımını değiştireceği ileri sürülmüştür (Demsetz, 1972: 19). Regan (1972: 432), tarafından Coase teorisi'nin kısa dönemde geçerli olduğu, yasal yükümlülüklerdeki değişikliğin uzun dönemde kaynak dağılımını değiştireceği ifade edilmiştir. Ancak Nutter'e (1968: 507) göre, yasal yükümlülüklerdeki değişiklik kaynak dağılımını etkilemez; sadece tarafların elde ettiği rantları etkiler. Mesela sığır yetiştiricisi zarardan sorumlu ise, bu durumdan çiftlik sahibi rant sağlar. Eğer tersi bir durum söz konusu ise bu da sığır yetiştiricisinin yararınadır. Coase teorisi'nin varsayımları bu nedenle, kısa dönemde olduğu gibi uzun dönemde de geçerlidir. Nitekim Calibresi (1968: 67) tarafından da ilk önce tersi iddia edilmesine rağmen daha sonra, Coase teorisi'nin uzun dönemde de geçerli olduğu belirtilmiştir. Beşinci olarak, işlem maliyetlerinin sıfır olması varsayımının gerçekçi olmadığı öne sürülmüştür. Ancak halihazırda bu varsayım,

Coase'un kendisi tarafından gerçek dünyanın anlaşılması için karakterize edilmiş, basitleştirici bir önerme olduğu belirtilmiştir (Coase, 1988: 174).

V. SONUÇ

Bu çalışmada amaç olarak Coase'un dışsallık yaklaşımının iktisat literatürüne ne kazandırdığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu analizin önemini ortaya koyan birkaç nedenden bahsedilebilir. Bunlardan ilki, Coase'un çalışmasıyla birlikte o zamana kadar neo-klasik iktisada egemen olan Pigoucu yaklaşım sorgulanmaya başlanmış olmasıdır. Pigoucu yaklaşım dışsallıkların özgün koşullarını ve tarafların konumlarını dikkate almadan, dışsallıklara sebep olan tarafın sınırlandırılarak etkin çözüme ulaşılabileceği yolunda genel bir önerme ortaya koymuştur. Ancak Coase, Pigou'nun varsayımların kabulünün göz ardı ettiği piyasa yoluyla çözümün de mümkün ve etkin olabileceğini göstermiştir. Coase'a göre yaratılan dışsallıktan her zaman için tek bir taraf sorumlu değildir. Dışsallığın var olduğu bir durumdaki "karşılıklık" ilişkisine değinerek, sorumluluğun ve yükümlülüğün ikili yapısına dikkat çekmiştir. Yani dışsallık ilişkisi, her zaman bir zarar tanzimine dayanmaz, tarafların konumlarına göre her iki tarafın da sorumlu olabileceği akılda tutulmalıdır.

Coase'un analizindeki ikinci önemli nokta sorunun piyasa tarafından çözülebilmesi için öncelikle çıkar çatışması içinde olan tarafların mülkiyet haklarının belirlenmesi gerektiği yolundaki açılamdır. Çünkü dışsallığın ortaya çıktığı bir durumda, dışsallığa konu olan mülkiyetin kullanım hakları belirlenmediği sürece tarafların anlaşma yapma potansiyelleri kaybolacaktır.

Coase'un dışsallık yorumundaki bir diğer çığır açıcı nokta, işlem maliyetlerinin önemli rolüdür. Genel olarak Coasean yorumun en çok yanlış anlaşılan bu önermesinde, işlem maliyetlerinin sıfır kabul edilmesinin bir takım sınırlar içinde geçerli olacağı yorumu genellikle ihmal edilmiştir. Coase'un sıkça tekrarladığı şekilde, bu tür bir ilişki kalıbı, gerçek dünyanın anlaşılabilmesi için basitleştirici bir varsayım niteliği taşımaktadır. Asıl önemli olan yorumlama, işlem maliyetlerinin pozitif olduğu durumlarda, yükümlülüğün hangi tarafa verileceğinde "yasa kilit rol oynar" tespittir. "Yasanın kilit rol oynaması" ile birlikte hukukun iktisadi analizdeki önemi de bu çalışma ile birlikte su yüzüne çıkmaya başlamıştır.

Coase'un dışsallıklar yorumunun önemini teslim ettiği bir başka alan, işlem maliyetlerinin söz konusu olduğu gerçek dünyada piyasanın her durumda sorunları daha iyi çözeceğini iddia etmemesinden doğan sonuçlar üzerinde ortaya çıkmaktadır. Coase'un çalışmasının iktisadi literatürde en büyük yankısı belki de bu noktada olmuştur. Coase sorunun çözümü için çeşitli alternatiflerin değerlendirilmesini ve en düşük maliyete yol açan alternatifin seçilmesinin rasyonel olacağını ileri sürmektedir. Yani Coase zararlı etkilere yol açan dışsallıklar problemini çözmeye karşılaştırmalı kurumlar yaklaşımını önermektedir. Coase, bir dışsallık söz konusu olduğunda tüm olası çözümler içerisinde en düşük maliyetli ve en etkin olanın kullanılmasına salık vermektedir. Coase genel kanın aksine vergi ve regülasyonlara karşı değildir. Eğer bunları uygulamak daha az maliyetli ise bu alternatifler uygulanabilir.

Coase'un dışsallıkları konu edinen "Sosyal Maliyet Sorunu" çalışması genellikle, Coase'un dışında formüle edilmiş Coase teorisi'ni akıllara getirir. Aslında Coase teorisi, Coase'un asıl anlatmak istediği düşüncelerin sadece sınırlı bir kısmını oluşturur. Coase'un bu çalışmadaki asıl amacı hukukun kaynakların dağılımı üzerindeki etkisini göstermektir. Bunun ardından mülkiyet bağlamında hukukun işleyişi iktisadın inceleme alanlarından birisi haline gelmiştir. Ayrıca işlem maliyetleri sorunu, iktisadi ilişkideki tarafların konumlarına odaklanan bir inceleme alanının gelişmesine öncülük etmiştir.

KAYNAKÇA

- ALEN, Douglas W. (1998), "Property Rights, Transaction Costs, and Coase: One More time", Medema (eds), *Coasean Economics: Law and Economics and the New Institutional Economics*, New York, Kulwer Academic Publishers.
- ASLANBEIGUI, Nahid ve Steven G. MEDEMA (1998), "Beyond the Dark Clouds: Pigou and Coase on Social Cost", *History of Political Economy*, 30(4): 601-625.
- BUCHANAN, James M. ve Craig STUBBLEBINE (1962), "Externality" *Economica*, 29(116): 371-384.
- CALABRESI, Guido (1968), "Transaction Cost, Resource Allocation and Liability Rules - a Comment", *Journal of Law and Economics*, 11(1): 67-73.
- CALABRESI, Guido ve Douglas A. MELAMED (1972), "Property Rules, Liability Rules and Inalienability: One View of the Cathedral", *Harvard Law Review*, 85(6): 1089-1128.
- COASE, Ronald H. (1959), "The Federal Communications Commission", *Journal of Law and Economics*, 2: 1-40.
- COASE, Ronald H. (1960), "The Problem of Social Cost", *Journal of Law and Economics*, 3,1-44.
- COASE, Ronald H. (1988), "Notes on the Problem of Social Cost", *The Firm the Market and the Law*, Chicago, The University of Chicago Pres.
- COASE, Ronald H. (1992), "The Institutional Structure of Production", *The American Economic Review*, 82(4): 713-719.
- COLE, Daniel H. ve Peter Z. GROSSMAN (2005), *Principles of Law and Economics*, New York, Pearson Prentice Hall.
- DAHLAM, Carl J. (1979), "The Problem of Externality", *Journal of Law and Economics*, 22(1): 141-162.
- DALY, George ve Fred GIERTZ (1975), "Externalities, Extortion, and Efficiency" *The American Economic Review*, 65(5): 997-1001.
- DEMSETZ, Harold (1972), "When Does the Rule of Liability Matter?", *Journal of Legal Studies*, 1: 13-28.
- FRIEDMAN, David (2000), *Law's Order: An Economic Account*, New York, Princeton University Press.
- MEDEMA, Steven G. (1994), *Ronald H. Coase*, London, The Macmillan Press.
- NUTTER, Warren G. (1968), "The Coase Theorem on Social Cost: A Footnote", *Journal of Law and Economics*, 11(2): 503-507.
- OĞUZ, Fuat (2003), *Mülkiyet Hakları Bir Ekonomik Analiz*, İstanbul, Roma Yayınları.
- PARISI, Francesco (1999), "Coase Theorem and Transaction Cost Economics in Law", Backhaus (eds), *The Elgar Companion to Law and Economics*, Cheltenham, Edward Elgar Publishing.
- POLINSKY, Mitchell A. (1989), *An Introduction to Law and Economics*, Boston Little, Brown and Company.
- REGAN, Donald H. (1972), "The Problem of Social Cost Revisited" *Journal of Law and Economics*, 15(1): 427-437.
- SAMUELS, Warren J. ve Steven G. MEDEMA (1998). "Ronald Coase on Economic Policy Analysis: Framework and Implications", Medema (eds), *Coasean Economics: Law and Economics and the New Institutional Economics*, Boston, Kulwer Academic Publishers.

- STIGLER, George J. (1987), *The Theory Of Price*, New York, Collier Macmillian Publishers.
- WELLISZ, Stanislaw (1964), “On External Diseconomies and the Government Assisted Invisible Hand”, *Economica*, 31(124): 345-362.
- ZERBE, Richard O. (1980), “The Problem of Social Cost in Retrospect” *Research in Law and Economics*, 2: 83-102.